

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.003>
УДК 316.4-021.4:[338.24:[330.34+316.42]]
JEL: A 130, I 310, H 530, H 800, D 780

В.М. ГЕЄЦЬ, д-р екон. наук, проф., академік НАН України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
Головний редактор,
Директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна,
e-mail: gym@ief.org.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2895-6114>

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ЯКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Показано можливості та напрями розвитку європейської політики соціальної якості як сучасного інструменту державного управління на основі трансформації профілів соціалізації в перехідному суспільстві.

Ключові слова: соціальна якість; соціальний вимір; держава; суспільство; нова реальність; економіка; самореалізація; добробут; рівноправність.

ВЗАЄМОБЕРНЕНІСТЬ ЗВ'ЯЗКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ

Соціальна якість є результатом політичного життя в поєднанні з соціальним, що формує процес, який є сукупністю взаємозв'язаних елементів соціальної політики. В її основі лежить соціальна взаємодія людей на засадах самореалізації. Тим самим соціальна якість є дієвим інструментом державного управління в разі, якщо така взаємодія дає можливість громадянам брати участь у соціальному, економічному і політичному житті всього суспільства і на цій основі підвищувати власний добробут і особистий потенціал розвитку. Європейська концепція «соціальної якості» як політика відображає діалектику взаємодії індивіда і колективу.

Соціальна якість — і як процес, і як результат — є ключовим поняттям європейської соціальної політики, в якій домінують такі соціально значущі форми, як самореалізація особистості й взаємодія особистості в колективі

Ц и т у в а н н я: Геєць В.М. Соціалізація та соціальна якість як інструменти державної політики соціально-економічного розвитку. *Економіка України*. 2020. № 10. С. 03—18. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.003>

та соціумі в цілому. Концепція соціальної якості як інструмент соціальної політики реалізується в інтересах особистості й може бути успішною за чотирьох умов, а саме: взаємодії, інклюзивності, партнерства та доступності до благ. Ці умови, на наш погляд, є необхідними. У свою чергу, в основі діяльності особистості лежить самореалізація, що виступає достатньою умовою і справляє досить сильний вплив на результат [1]. Самореалізація особистості як здатність до дії та взаємодії є результатом, власне, соціалізації, оскільки цілком природно особистість егоїстична і лише здатна до соціальності як такої, тобто не є соціальною від народження. Отже, без проходження процесів соціалізації здатність її до дії матиме егоїстичний характер, а здатність до взаємодії, інклюзивності та партнерства залишиться поза межами її соціально-психологічного сприйняття.

Соціальна якість як інструмент соціальної політики є процесом, який, маючи орієнтовану форму, одночасно є і її результатом, у якому відображено діалектику взаємодії індивіда і колективу як фундаментальної соціальної інновації. При цьому «соціальна якість колективу — це не тільки нагромадження життєвої якості кожного з його учасників: вона включає в себе емерджентні колективні та індивідуальні ознаки» [2, с. 163]. Є всі підстави вважати, що «...соціальна якість сьогодні, ймовірно, являє собою найбільш новий теоретизований і практично цілісний соціальний конструктор якості життя» [3, р. 176], а «...теорія соціальної якості будується на реальних взаємовідносинах між індивідами, їх потребами, суспільством і владою. Ця теорія здатна ефективно сприяти зміні економічної спрямованості в державній політиці на користь вирішення соціальних питань, задоволення нагальних потреб суспільства, тим самим формувати стійкий зв'язок між індивідом і державою» [4, с. 147].

Сказане дозволяє стверджувати, що на засадах політики соціальної якості існує можливість шукати шляхи розв'язання суперечності так званої нової реальності і в економіці, і в суспільстві, і в державі. В основі такої суперечності лежить чергове загострення економічних інтересів бізнесу і особистості, в результаті якого поглиблюється нерівність. Як відомо, в умовах такої реальності особистість має дедалі менше можливості знайти роботу, яка принаймні дозволяє зберігати поточний рівень життя, вже не кажучи про його підвищення. Як результат, поглиблюється нерівність не тільки в доходах, а й в доступі до ресурсів та можливостей започаткування та розвитку бізнесу. Така детермінованість в існуванні особистостей не може залишатися достатньо довго, оскільки на даний час вона вже поляризувала суспільство і в національному, і в глобальному масштабах. З огляду ж на те, що на рівень економічного розвитку впливає свідомість, для забезпечення економічного зростання повинно йтися про забезпечення змін у свідомості, в основі формування яких лежать і процеси соціалізації, особливо тієї її частини, яка має назву «вторинна форма». Із сказаного випливає також і виняткова роль держави в умовах нової реальності, яка характеризується, з одного боку, загостренням конкуренції як у політиці, так і в економіці [5, с. 404—405], а з іншого, підсиленням ролі національних держав, які несуть відповідальність перед населенням щодо забезпечення як їх свобод, так і можливості самореалізації. Власне, такі можливості в нових умовах обмежуються, зо-

крема, і соціальними мережами, які, у свою чергу, теж мають соціалізуватися, оскільки «силовий тиск» на особистість з боку цифрових технологій знижує її певні можливості для самореалізації, формуючи зміну настанов соціального сприйняття. Інструментом подолання небажаних наслідків є політика соціальної якості, яка являє собою процес підвищення міри соціалізації, оскільки в політиці соціальної якості ступінь стійкості зв'язків між індивідом і державою, згідно з твердженням Н.К. Губайдулліної, виступає як соціальна істина.

В умовах кризи сучасної капіталістичної системи, яка означилася поглибленням нерівності, особливо в частині доступності благ для особистості, реальність характеризується тим, що має, власне, зниження стійкості й суспільної згуртованості. Оскільки державна політика (наприклад, в Україні, хоча й не тільки) не забезпечує саме рівноправність у доступності до благ, це означає, що в сучасних кризових умовах людина менш здатна і має менше можливості брати участь у зростанні свого добробуту, отже, спроможності підвищувати індивідуальні можливості, тобто «...соціальна якість <...> як ступінь, до якого люди здатні брати участь у житті їх співтовариств на умовах, що сприяють зростанню їх добробуту та індивідуальним можливостям» [6, р. 33—53], ще не повною мірою стала практичним і ефективним інструментом.

Отже, **мета статті** — розкрити взаємопов'язаність соціалізації та соціальної якості й на цій основі запропонувати подальший розвиток політики соціальної якості держави шляхом розширення соціально-культурного виміру особистості на засадах соціалізації.

Наявність стійких зв'язків між індивідом і державою, що в політиці соціальної якості розглядається як соціальна істина, свідчить про те, що в реальності ідеологема даної політики, будучи такою, що доведена до можливостей практичного застосування, у свою чергу, вимагає від особистості підготовленості до життєдіяльності такого рівня, який у своїй основі поєднує, з одного боку, дану від природи егоїстичність, а з іншого, засвоєну в результаті соціалізації суспільну свідомість. Це важливо в цілому для політики соціальної якості й особливо важливо для так званих перехідних суспільств. Для успішної діяльності особистості на засадах самореалізації в умовах політики соціальної якості такого суспільства ключову роль має відіграти саме соціалізація, оскільки в результаті особистістю засвоюються ті якості життя, в тому числі й життя в колективі, які характерні для ринкових відносин і до початку змін не були характерними у своїй основі. В одній з попередніх праць [7, с. 7—34] я показав суттєву відмінність у способах соціалізації особистості, зокрема в умовах соціальної реальності, як в українському суспільстві та державі, з одного боку, так і в країнах Європейського Союзу — з іншого. Здолання цих відмінностей і збереження при цьому соціальної самобутності — це одна з важливих умов досягнення глобальної соціальної згуртованості, яка поки що в глобальному і європейському масштабах деформується, що значно ускладнює завдання. Для того щоб підвищувати соціальну згуртованість у цілому на Європейському просторі й формувати здатність особистості до самоорганізації, зокрема, в перехідних суспільствах та їх економіках, згідно з ідеологією політики соціальної якості, для забез-

печення її успішності слід використати «соціалізацію як таку», що формує початкову соціально-психологічну єдність суспільства і, відповідно, стійкість суспільних зв'язків, оскільки індивід не тільки засвоює (завдяки в тому числі й первинній соціалізації) усталені норми і цінності, які відображаються в психіці людини, формуючи її свідомість, а й відбувається формування його нового «іншого», здатного до самореалізації. Формування нового «іншого» є вирішальною фазою соціалізації як інструменту і як процесу формування та розвитку свідомості, надаючи нових можливостей для економічного розвитку на майбутнє. За таких умов формується соціальна єдність, а не фрагментація, що має місце в даний час, особливо в перехідному суспільстві й відповідній йому державі. На такій основі в суспільстві створюється база для самореалізації та формування колективності як основи політики соціальної якості, тобто успішної політики соціальної якості, за якої розширюються можливості самореалізації особистості. У свою чергу, соціалізація завдяки своєму зворотному впливу за наслідками слугуватиме підвищенню ефективності взаємодії індивіда і колективу, тобто між соціалізацією і соціальною якістю як інструментом державної політики має місце взаємообернений зв'язок.

Сучасне соціальне сприйняття в умовах глобальної цифровізації ґрунтується на глобальному спільному просторі, загальному надбанні й спільному надбанні людини. У сукупності це відображає зміст *Global commons*, тому в соціалізації особистості на національному рівні для формування її свідомості в національних інтересах важливо враховувати міжнародні регулятори впливу. Але в умовах піднесення ступеня конкурентного протистояння, щоб не допустити поглинання соціального доміантими глобальної свободи дій як для особистості, так, відповідно, і для держави в цілому, необхідно розвивати національні системи управління і регулювання. У даний час саме вони несуть ключову відповідальність за збереження умов стабільності й розвитку, в тому числі й для особистості.

Для національних умов, зокрема України, важливо враховувати, що соціальне сприйняття як таке в суспільстві відзначається тим, що соціальна згуртованість в українському контексті суттєво залежить від ступеня прискореності процесів державного будівництва [8, р. 1—29]. Власне, це зумовлює першочерговий розгляд далі проблеми соціальної якості в перехідному суспільстві України і розкриття ролі держави в забезпеченні в соціокультурному вимірі добробуту та його актуалізації як «держави добробуту». На майбутнє необхідно запропонувати стратегію подолання руйнівних явищ, що виникли в ході трансформацій через непослідовні дії держави.

Як показала С. Новакова, соціальна згуртованість в українському суспільстві визначається процесами державного будівництва. У матеріалах її досліджень висвітлюються особливості діяльності, пов'язаної з роллю держави в соціокультурному вимірі (вимірі добробуту) та її актуалізації як «держави загального добробуту» в майбутньому. Також ураховуються наслідки взаємодії держави як основного актора соціально-політичного (правового) з основними суб'єктами соціально-економічного (фінансового) і соціально-культурного (добробуту) вимірів для зміни соціальної якості повсякденних умов життя людей в Україні.

Логіка нинішнього розвитку України показує, що досягнення цілей соціетального розвитку, визначених в Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, і мінімізація потенційних ризиків і загроз, які супроводжують поточні реформи українського суспільства, вимагають нових підходів. Вони повинні стосуватися нових форм державного регулювання, щоб організувати взаємозв'язок політики всіх вимірів, як це пропонується, наприклад, підходом соціальної якості. Це дозволить запобігти еклектичним наслідкам підходу Європейської групи підтримки для України¹. Крім того, дивергенція всередині ЄС стає сильнішою.

У дослідженні, проведеному Європейською соціальною обсерваторією із соціальної політики, робиться висновок, що «співпраця між державами-членами характеризується зростаючою недовірою або навіть прямим конфліктом» [9]. Тому важливо, що проблеми, пов'язані з упровадженням підходу соціальної якості в Україні, розглядаються як українськими [10, с. 81—95], так і європейськими [8, р. 1—29]² вченими, оскільки наукова аргументація і прикладна природа таких досліджень можуть сприяти ефективнішому прогресу трансформації України порівняно з тими країнами — членами ЄС, за допомогою яких можна стимулювати і підтримувати суспільну свідомість, соціальну справедливість (рівність), солідарність, рівноцінність і людську гідність.

На мою думку, держави, що виникли в результаті розпаду СРСР і нині діють у перехідних суспільствах з відповідною економікою, слід розглядати в основному як проблемні. По-перше, деякі з них не здатні функціонувати належним чином через втрату територій — вони не можуть забезпечити свою територіальну цілісність. По-друге, через це вони не спроможні адекватно підтримувати діяльність і співпрацю з організаціями та інститутами в соціально-економічному, фінансовому і соціально-культурному (в плані благополуччя) аспектах, такими як профспілки, громадські об'єднання, НВО, релігійні організації тощо, які відіграють важливу роль у вторинній соціалізації особи, в діяльності якої соціальні інновації в умовах трансформації є дуже важливими, оскільки діяльність інститутів соціалізації істотно змінилась і змінюватиметься надалі з урахуванням змін соціально-економічної та політичної систем.

Перехідне суспільство і відповідна йому економіка характеризувалися (зокрема, наприкінці радянського періоду) ініціалізацією розпаду СРСР і крахом його системи централізованого планування. Це було результатом ініціатив самої держави або, швидше, її партійного і державного керівництва, тобто колишньої еліти, до якої також входили керівники як великих, так і малих державних підприємств. Це дало можливість елітам того часу, які зруйнували державні інститути, не ставлячи, за термінологією дослідника проблеми боротьби з крихкістю Нассима Талеба [11], «свою шкуру на кін», процвітати за рахунок інших людей в умовах декларованого забезпе-

¹ Ideas and Reflections About the Application and Elaboration of the Social Quality Approach (Sqa) in Eastern Europe: The Case of Ukrainian / International Association on Social Quality // Working Paper 17. — 2019. — Dec. 15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://socialquality.org/wp-content/uploads/IASQ-Working-Paper-17-4.pdf> (дата звернення: 14.02. 2020).

² Там само.

чення політичних і економічних свобод для більшості, тобто, здавалося б, реалізації ідеології забезпечення відкритого доступу для більшості людей і рівного ставлення до всіх [12, р. 21—43]. Час показав, що це була чиста утопія. Це твердження, на мій погляд, є вірним, оскільки в країнах з такими суспільством і економікою, як я показав у попередніх дослідженнях [13, с. 3—19], не було інклюзивних діючих інститутів, які могли б забезпечити такий перехід, а ті соціальні інновації, які з'явилися, були далекими від тієї ролі, яка розвиває і суспільство, і державу, і економіку.

Радянська і пострадянська еліти породили такий перехід, а з ним і відповідні кризи, що є причиною «відсутності власної шкіри на кону», оскільки ця шкіра була захищена, з одного боку, збереженням контролю над активами, а з іншого, словесними заявами про «верховенство закону». Саме такий характер соціальних інновацій домінував. Насправді верховенство права було відсутнє, і це створило умови для розгляду нормативних чинників соціальної якості [14]. Як демонструє Джованні Тарталья Полчіні, верховенство права спрямоване на протидію зловживанню владою і на створення нового, юридично орієнтованого середовища в багаторівневому порядку; «верховенство закону, проте, може бути використане для придушення або дискримінації людей і уникнення відповідальності під виглядом формальностей» [15, р. 113]. Він посилається на філософа XVI ст. Томаса Гоббса, який у своїй засадничій праці «Левіафан» стверджував, що без верховенства права існування людей було б «неприємним, грубим і коротким» [15, р. 132]. У суспільстві домінувала соціалізація з негативними для нього наслідками. Такими є реальні здобутки соціальних інновацій перехідного періоду, а отже, і народжені ними процеси соціалізації.

На цьому етапі, особливо в Україні, існує багато проблем із забезпеченням верховенства права навіть після майже 30 років перехідного періоду. Правове регулювання в країні, з логічних причин, здійснюється від імені еліти, яка інакше не змогла б використати результати перерозподілу активів на свою користь. Це добре відома основа для передання ризику втрат іншій частині населення, яка через неоліберальну політику, що імпортується, зокрема, із США, завжди мала тенденцію до зубожіння. Це стало реальністю, тому що, за словами Майкла Манна, «...масова приватизація не зробила автономної приватної власності або розділення економічної та політичної влади. Замість цього вона послабила автономію як держави, так і приватної власності, і підштовхнула країни до кланового або політизованого капіталізму» [16, с. 306]. М. Манн також посилається на дослідження ПРООН 1999 р., в якому пояснюється, що в результаті цих змін 10 млн осіб померли передчасно [17, р. 329—330]. Це приблизно стільки ж, скільки під час усіх злочинів Сталіна. Звірства, що здійснюються ринком, можуть бути не такими помітними, як у плановій економіці, але, за М. Манном, страждання людей і рівень смертності можуть бути однаковими [16, с. 394].

Подолання тенденцій зубожіння і втрат населення через передчасну смертність у результаті подальшого поглиблення ринкових перетворень чверть століття потому пов'язане з формуванням інклюзивних економічних інститутів, насамперед соціально-психологічного характеру, можливість становлення яких я пов'язую з процесами соціалізації. Ці інститути вимага-

ють надійних прав власності та економічних можливостей для широких мас, а не тільки для еліти [18, с. 69]. Широкі ж маси набувають необхідних навичок для життя в такому суспільстві переважно в результаті процесу соціалізації. Оскільки держава має право на насильство, вона повинна в першу чергу забезпечити і права власності, і можливості реалізуватись особі, яка за своєю і може генерувати відповідні соціальні інновації завдяки процесам соціалізації. У сукупності вони відкривають можливості для досягнення нової соціальної якості для повсякденних умов життя людей у перехідних суспільствах з ринковою економікою. Зміцнюючи верховенство права, аспекти цього використання державної влади водночас можуть бути нейтралізовані. Отже, логічним є подальший розгляд проблеми впливу держави на соціальну якість.

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА СОЦІАЛЬНУ ЯКІСТЬ

Наші дослідження проблемних питань, пов'язаних з розподілом доходів між окремими прошарками населення в Україні, показують, що існуючий розподіл не лише несправедливий, але й неефективний. На національному рівні «успіх» однієї групи і «невдача» інших не компенсуються державою, а швидше навпаки. Цього не відбувається ні в успішніших членів суспільства, що використовують механізми забезпечення добробуту на національному рівні, ні в успішніших сусідніх країн [13, с. 3—19]. В Україні, як країні з перехідним суспільством, соціальна якість повсякденних обставин значно знижується. Держава, зініціювавши трансформації у сфері економіки, на довгий час залишила поза увагою процеси соціалізації, що формують особу, здатну діяти в ринкових умовах. До того ж ринкові умови в Україні мають квазі-ринковий характер [19, с. 4—17].

Сьогодні значною мірою, порівняно з кращими практиками держав — членів ЄС, обмежено можливості для поліпшення становища в соціокультурному та соціальному аспектах таких нормативних чинників, як соціальна справедливість і солідарність. Ідеться не лише про розвиток держави в соціально-політичному та правовому контекстах шляхом зміцнення верховенства права, орієнтованого на сучасну проблематику, а й про послідовне і реальне, а не декларативне перетворення держави України на дійсно державу загального добробуту. При цьому необхідно фундаментально змінити соціокультурний та соціальний виміри, у структурі яких мають бути, передусім, трансформовані процеси соціалізації особи, у результаті чого вона за своїй основи життєдіяльності в новій соціальній реальності.

Іншими словами, це вимагає іншого підходу з боку політико-адміністративної системи держави. Але не випадково, що замість розвитку держави загального добробуту ми стикаємося в Україні з патерналістською державою. Ідеться про «батьківські стосунки» між державою та її громадянами (у ролі дитини) [20].

У патерналістській державі влада у своєму політичному сенсі, мабуть, «об'єднується» із своїм ідеологічним змістом у пошуках більш високого сенсу життя не лише за допомогою регулювання повсякденних обставин людей, але й шляхом використання своїх додаткових інструментів, наприклад ме-

тодів примусу. В цьому випадку влада повинна діяти за межами неоліберального підходу, який через свою добре відому ідеологічну асиметрію між національним регулюванням і глобально організованою економікою призводить до посилення нерівності й, зрештою, до нездорових і нестабільних соціальних умов. Ось чому слід уникати нестабільності, і аналіз поточних соціальних умов (економічних, політичних, соціокультурних і екологічних) західних країн це підтверджує.

Питання про функціональність або дисфункціональність політико-адміністративних систем (тобто і держав) стає центральним у національних політичних програмах. Незважаючи на нібито (чи неоліберально) обмежені фінансові можливості, ця проблема перерозподілу багатства більшою мірою потрапляє в центр уваги, ніж політика, яка допомагає стимулювати економічне зростання як «економічну» передбачувану мету *suigeneris*. Фактично такий перерозподіл є проблемою вибору, з одного боку, для державної влади, а з іншого — для суспільства в цілому.

На думку М. Манна, конкурентний капіталізм, модель лібералізації (звичайно це шокова терапія для тих країн, які трансформуються шляхом формування ринкових відносин) добилися кращих результатів у зростанні ВВП, корпоративістська модель краще за інші впоралася з підвищенням Індексу розвитку людського потенціалу ООН, який поєднує в собі тривалість життя, дитячу смертність, освіту і витрати на соціальне забезпечення. Корпоративістські країни, які раніше були австро-угорськими, зокрема Чеська Республіка, Угорщина і Словенія, мали найменшу бідність, найвищу мінімальну заробітну плату, найнижче безробіття і найбільші інвестиції в соціальне забезпечення, а також досить хороше економічне зростання [16, с. 307].

Зважаючи на цю цитату — і патерналістську державу як особливу форму держави загального добробуту, — стимулювання верховенства права, яке прокладе шлях до відкритості й доступності всіх суспільних інститутів і визначить навіть їх дію, повинне, передусім, мати високу міру довіри населення. Воно має ґрунтуватися на реальному прогресі з точки зору суспільної свідомості, досягнутої у пошуках більш високого сенсу життя як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях. І такий прогрес повинен відповідати ідеологічній політиці патерналістської держави, що переорієнтовує, відповідно, і діяльність інститутів соціалізації.

Водночас, зокрема (але не тільки), в Україні ця довіра відсутня. Згідно з дослідженнями Інституту соціології НАН України, цей недолік визначається як феномен «соціальної недовіри» (чи «соцієтальної недовіри»). Це стосується всіх основних інститутів та організацій соціально-політичного і правового виміру. Іншими словами, громадяни України мають низький рівень довіри до цих інституцій. У людей немає підстав чекати від них яких-небудь відповідних дій і рішень, оскільки «довіра до політичних інститутів (як і будь-яка довіра в цілому) — це, по суті, очікування громадян від таких дій і рішень цих інституцій стосовно майбутнього, яке буде для них прийнятним. А недовіра — це очікування протилежних рішень і дій» [21, с. 141]. У результаті домінують ті процеси соціалізації, які фрагментують суспільство і знижують рівень системи управління державою в напрямі втрати нею контролю над багатьма сферами життєдіяльності.

Ураховуючи той факт, що «в Україні існує глибока криза довіри до всіх державних політичних і неполітичних інститутів, а рівень довіри до них дуже низький, криза має системний характер, оскільки вона триває багато років і охоплює практично всі державні та політичні інститути» [21, с. 161—162], неможливо проводити патерналістську державну політику. Це приносить тільки змішані результати, особливо, якщо уряд використовує вищезгадані методи примусу, які, з огляду на тривале масове зубожіння і кланово-олігархічну модель політики й державного управління, лише погіршують існуючу соціальну якість, а не створюють нову.

За таких умов можна зробити висновок про те, що в перехідному суспільстві з низьким рівнем довіри, особливо включаючи інститути та організації соціально-політичного і правового виміру, перетворення держави на державу загального добробуту залишається актуальним. А це означає, що боротьба з бідністю, яка стала одним з найбільших «досягнень» ринкових перетворень, залишається ключовою проблемою, згідно з ідеологією держави загального добробуту, але ці форми перетворень не сприяли підвищенню соціальної якості повсякденного життя. Водночас вони викликали посилення нерівності в результаті структурних реформ, проведених відповідно до неоліберального підходу, який домінував у світовому економічному просторі з середини 1970-х років. Наслідки останніх 30 років у країнах Східної Європи були проаналізовані різними авторами [22, р. 9—25; 23, р. 107—126; 24, р. 82—108; 25; 26, р. 30—60]. Ось чому проблема нерівності та боротьби за добробут громадян, яка була частково вирішена в державах добробуту другої половини ХХ ст., залишається актуальною як в Україні, так і в усьому світі [27, с. 85—112]. Її розв'язання без реалізації політики, спрямованої на формування особи в результаті трансформацій інститутів її соціалізації, неможливе, оскільки в протилежному випадку суспільство і держава дали фрагментуватимуться і втрачатимуть управлінську якість.

В умовах інституціонального вакууму [28, с. 155—166] і обмеженої здатності отримувати необхідні політичні та економічні знання, особливо, якщо деякі інституціональні та соціальні норми було скасовано, тоді як інші перебувають у стадії формування — як у випадку з сьогоденною Україною, — відповідальність за подолання такого вакууму і створення нової соціальної якості лежить на державі. Це ще одна розширена функція держави відповідно до ознак соціальності, яка доповнює і навіть розвиває патерналізм держави загального добробуту.

Останнє є важливим для погано організованого суспільства, коли його функціонування відбувається як феномен «соціальної недовіри», що є звичайною ситуацією в українському суспільстві [21, с. 7]. Ситуація недовіри обумовлена двома взаємопов'язаними чинниками, а саме тимчасовими (обставинами, що примушують людей залежати від загроз, які мали місце в минулому і залишаються неясними сьогодні) та екзистенціальними (обставинами і знаннями, що дозволяють людям робити свій власний екзистенціальний вибір).

Знання, яке безсиле і не здатне прорватися в майбутнє, і особливе знання, яке несе загрозу і невизначеність, перестає бути структурним елементом процесу соціалізації людей і втрачає свою соціально інтегруючу функ-

цію, звільняючи простір для соціальної диференціації, яка призводить до подальшої фрагментації до природних меж індивідуалізації [21, с. 325, 327].

Отже, відбувається погіршення соціальної якості. Домінування тих чи інших обставин в українському суспільстві є характерним для процесів, які сталися в результаті трансформації громадянських інститутів радянського минулого. Ці інститути було зруйновано, тому так звана атомізація мала місце, коли у суспільства не було заздалегідь набутого досвіду, на підставі якого можна було б здобути знання для майбутнього, тобто інститути і процеси соціалізації особи виявилися за своїми можливостями далекими від потреб як у системі державного управління, так і в економічній діяльності. Стан справ у державній системі управління після майже 30 років перетворень повністю підтвердив цей висновок.

За таких умов тимчасові обставини формування недовіри консолидувались, а індивідуалізована поведінка, пов'язана з атомізацією громадян, опинилася під домінуючим екзогенним впливом, оскільки при руйнуванні попереднього соціетального простору, представленого відповідними інститутами в усіх чотирьох вимірах соціетального життя, домінуючу роль відігравали зовнішні чинники.

Так, Річард Талер був удостоєний Нобелівської премії з економіки у 2017 р. за дослідження проблеми вибору належних економічних рішень, згідно з якими система спонукання до необхідних обачних дій функціонує з делікатним втручанням у вибір людей. Система Талера дозволяє нам уникнути ірраціональних схильностей в поведінці економічних агентів [29].

Що стосується соціетального простору і відповідної поведінки громадян, то, враховуючи, що когнітивні здібності та самоконтроль обмежені когнітивними рамками всього соціетального простору, виникло ще важче завдання, розв'язання якого спрямоване на забезпечення більшою частиною суспільства підтримки цінностей, за яких соціетальний простір, з одного боку, відстоює соціокультурні та соціально-культурні, а не лобістські й комерційні інтереси, а з іншого — не діє в інтересах глобалізованого соціетального простору (соціально-економічно, соціально-політично і т. д.).

У цьому випадку йдеться про взаємну пов'язаність у формуванні інститутів соціалізації, особливо в соціокультурному вимірі добробуту, та їх провідну роль у розширенні не тільки прав, але й, у першу чергу, можливостей громадян відігравати відповідальну роль у їх повсякденному житті, що означає забезпечення стабільності держави та її інститутів у контексті ендогенно орієнтованого розвитку.

У цілому, як стає зрозуміло, мається на увазі нова соціальна якість. Тут треба говорити про знаходження балансу між інтересами суспільства, позицією держави як основного актора в соціально-політичному та правовому вимірах і громадянами, який може бути досягнутий шляхом відповідної інституціоналізації.

Європейська соціальна держава, до її можливого перетворення на патерналістську державу, діє за принципами поведінкової економіки. Така держава повинна мати можливість створювати, розвивати і поширювати довіру, щоб позитивно впливати на ситуацію [30]. При цьому особливо слід зазначити, що зміна шляху розвитку буде успішною тільки при добре розроб-

леній суб'єктивності особи в результаті її, насамперед, соціалізації, яка зупинить руйнування соціетального простору, пом'якшить нерівність і стимулюватиме діяльність людей у напрямі розвитку «соціального капіталу» — в його визначенні ОЕСР³, — на новий рівень, де основну роль у модернізації повинен відігравати середній клас як орієнтована на розвиток група або шар людей, які приносять нову соціальну якість для перехідного періоду суспільства й економіки. Згідно з цим визначенням, середній клас є важливим соціальним прошарком, основу якого складають люди, мотивовані, з одного боку, на модернізацію і розвиток, а з іншого — на підтримку стабільності суспільства, що, як показано у цій статті, є однією з функцій процесу соціалізації особи.

Грунтуючись на подіях 2004—2005 і 2013—2014 рр., український середній клас як, здавалося б, одна з провідних сил трансформації цих періодів не виявився настільки успішним, щоб зайняти ключові позиції в ієрархії державного управління і країни в цілому. Інтереси середнього класу не представлені належним чином державою. Водночас створюється враження (і українська дійсність може служити тому підтвердженням), що не лише статус і бажання його підвищення органічно властиві поведінковій домінанті індивіда, яка фактично закладає майбутню основу для економічного розвитку і економічного зростання. Це твердження є типовим для системи поглядів лібералізму, закладених його класиками. Проте «людина за своєю природою була ледачою, самовпевненою і марнотратною, і ... що тільки силою обставин вона могла змусити себе поводитись економно або обережно, щоб пристосувати свої засоби до своїх цілей» [31, с. 31].

У такому разі цілком природно постає запитання: Де виникає сила обставин? Відповідь можна знайти в «інститутах порядку» Ф. Хайека, які потрібні для виправлення людських помилок (і, на мій погляд, людських недоліків), викликаних лінощами, неробством і слабкими когнітивними здібностями. Також сприяє нездатності передбачати майбутнє шляхом усунення нестабільності, тому що людські й соціальні взаємодії сучасності часто характеризуються вираженням невпевненості в майбутньому. Сьогодні, коли ідеологія детермінізму переглядається з урахуванням ознак дисипативності, оскільки порядок і безлад виникають та існують одночасно [32, с. 46] і можливості держави загального добробуту обмежені, складається таке враження, що поведінкова економіка дозволяє великі втручання держави, тобто сфера державного контролю швидко розширюється. Як результат, «...патерналістська держава... починає приймати рішення за і замість індивідів ... у формі різних заходів «підштовхування» або ... у формі прямих заборон і настанов <...> І дії держави виходять з-під раціонального контролю з боку громадян» [33, с. 29].

У цьому контексті Річард Талер і Кас Санстейн довели, що масштаби такого стану можуть бути дуже широкими [29, р. 83]. Таким чином, ідеологія поведінкової економіки в рамках патерналістської держави, по суті, праг-

³ The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital, Education and Skills. — Paris : OECD Centre for Educational Research and Innovation, 2001. — 121 p. — P. 41 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf>

не реалізувати економічну систему, вдаючись до детермінізму, який посилюється інформаційними технологіями, що залишають свій слід у суспільстві в цілому, включаючи державне управління. У таких умовах важливо визначити, що буде з «соціальною якістю». Але це предмет наступного дослідження, де соціальні та патерналістські держави взаємодіятимуть у формуванні соціальної якості майбутнього, коли рівень довіри до держави та її інститутів здолає тенденцію до зниження і почне зростати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Beck W., L.J.G. van der Maesen, Thomese F., Walker A. Social Quality: a Vision for Europe. — The Hague; London; Boston : Kluwer Law International, 2001. — 379 p.
2. Самсонов В.В. Социальное качество развития территорий: проблемы измерений // Вестник Пермского университета. — 2013. — Вып. 1 (13). — С. 162—168.
3. Phillips D. Quality of Life: Concept, Policy and Practice. — 1st ed. — London : Routledge, 2006. — 288 p.
4. Губайдуллина Н.К. Европейская теория социального качества и теория качества жизни // Вестник экономики, права и социологии. — 2014. — № 1. — С. 144—148.
5. Геєць В.М. Феномен нестабільності — виклик економічному розвитку. — К. : Академперіодика, 2020. — 456 с.
6. Walker A. Which Way for the European Social Model: Minimum Standards of Social Quality in the Changing Pace of Welfare / Second Social Quality Conference in Asia: Social Quality and Sustainable Welfare Societies: Towards a New Partnership between Asian Universities of the European Union, 2005. — P. 33—53.
7. Геєць В.М. Інститути соціалізації в Україні та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності // Український соціум. — 2011. — № 2 (37). — С. 7—34; № 3 (38). — С. 7—34.
8. Novakova Z. Four Dimensions of Societal Transformation: an Introduction to the Problematique of Ukrainian // International Journal of Social Quality. — 2017. — Vol. 7. — No. 2. — P. 1—29 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://go.gale.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA542968403&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&isn=17570344&p=LitRC&sw=w>
9. Vanhercke B., Natali D., Bouget D. (Eds). Social policy in the European Union: state of play 2016 // Seventeenth Annual Report. — Brussels : European Trade Union Institute and European Social Observatory, 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.researchgate.net/profile/Bart_Vanhercke/publication/314119094_Social_policy_in_the_European_Union_state_of_play_2016/links/58b69e9845851591c5d218d6/Social-policy-in-the-European-Union-state-of-play-2016.pdf
10. Бурлай Т.В. Політика соціальної якості в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // Економіка і прогнозування. — 2015. — № 4. — С. 81—95 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2015_4_8
11. Талей Н.Н. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса ; [пер. с англ.]. — М. : КоЛибри, ООО «Издательская Группа «Азбука-Аттикус», 2014. — 640 с.
12. Bobkov V., Veredyuk O., Aliyev U. Risks of Society Stability and Precarity of Employment: A Look at Russia // International Journal of Social Quality. — 2013. — Vol. 3. — № 1. — P. 21—43 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/ijsq/3/1/ijsq030103.xml?rskey=sbSAly&result=2>
13. Геєць В.М. Ендогенізація розвитку економіки у вимірі рівноправності відносин держави, бізнесу та суб'єктів голосування // Економіка України. — 2018. — № 7. — С. 3—19 (doi: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.07.003>).
14. Walker A., L.J.G. van der Maesen (eds.). Social Quality: From Theory to Indicators. — London : Palgrave Macmillan, 2012. — 322 p.
15. Polcini G.T. The Rule of Law as a Condition for Development Toward Sustainability: Toward a New Legally Oriented Environment at a Global Level // International Journal of Social Quality. —

2017. — Vol. 7. — No. 2. — P. 113—137 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/ijsq/7/2/ijsq070206.xml?rskey=xvhiph&result=2>
16. Манн М. Источники социальной власти. — В 4 т. — Т. 4: Глобализации, 1945—2011. — М. : Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2019. — 672 с.
17. Mann M. The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing. — Cambridge : Cambridge University Press, 2004. — 580 p.
18. Аджемоллу Д., Робинсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності ; [пер. з англ.]. — К. : Наш Формат, 2016. — 400 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://nashformat.ua/products/chomu-natsii-zanepadayut.-pohodzhennya-vlady-bagatstva-i-bidnosti-702844>
19. Гець В.М. Подолання квазіринковості — шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання // Економіка України. — 2015. — № 6 (643). — С. 4—17.
20. Thomas M., Buckmaster L. Paternalism in social policy: when is it justifiable? // Parliamentary Library Research Paper. — 2010-11. — No. 8 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1011/11rp08
21. Общество без доверия : моногр. ; [под. ред. Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева]. — К. : Институт социологии НАН Украины, 2014. — 338 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://i-soc.com.ua/assets/files/library/obshhestvo-bez-doveriya.pdf>
22. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries // Journal of European of Social Quality. — 2001. — Vol. 3. — No. 1-2. — P. 9—25 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/233567902_European_Integration_and_the_Reform_of_Social_Security_in_the_Accession_Countries
23. Ferge Z. Disquieting Quiet in Hungarian Social Policy // International Social Security Review. — 2001. — Vol. 54. — No. 2-3. — P. 107—126 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.academia.edu/6285103/Disquieting_Quiet_in_Hungarian_Social_Policy
24. Juhász G. Exporting or Pulling Down?: The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU // European Journal of Social Quality. — 2006. — Vol. 6. — No. 1. — P. 82—108 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU
25. Tamburelli G. The EU and the Ukrainian Crisis: Legal and Political Aspects: Report on STM Activity (6th July — 3rd August 2015) / Graduate School for East and South East European Studies [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.cnr.it/it/mobilita-breve-durata/da-cnr-a-universita-istituzioni-ricerca-estere/relazione/2015-1388/final-report-stm-2015-g-tamburelli.pdf>
26. Bodi F., Farkas J.Z., Robert P. Multi-Level Approach to Measure Social Capacity in a European Context // International Journal of Social Quality. — 2017. — Vol. 7. — No. 2. — P. 30—60 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://go.gale.com/ps/anonymou?id=GALE%7CA542968404&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=17570344&p=AONE&sw=w>
27. Ермольева Э.Г. Социальное государство в условиях «новой нормальности»: характеристики европейской и латиноамериканской ситуации // Актуальные проблемы Европы. — 2018. — № 3. — С. 85—112 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnoe-gosudarstvo-v-usloviyah-novoy-normalnosti-harakteristiki-evropeyskoj-i-latinoamerikanskoj-situatsiy>
28. Гець В. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку // Журнал європейської економіки. — 2018. — Т. 17. — № 2. — С. 155—166 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326>
29. Thaler R.H., Sunstein C.R. Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness. — London : Yale University Press, 2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.researchgate.net/file.PostFileLoader.html?id=53abe564cf57d7df1e8b45f4&assetKey=AS%3A273548994646025%401442230571326>
30. Covey S.M.R., Merrill R. The Speed of Trust: The One Thing that Changes Everything. — New York : Free Press, 2006.

31. Хайек Ф.А. Индивидуализм и экономический порядок. — М. : Изограф, 2000. — 256 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/6143>
32. Пригожин И. Философия нестабильности // Вопросы философии. — 1991. — № 6. — С. 46—57 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000270/index.shtml>
33. Капелюшников Р.И. Поведенческая экономика и «новый» патернализм. — Ч. II // Вопросы экономики. — 2013. — № 10. — С. 28—46 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://www.imemo.ru/publications/info/behavioral-economics-and-new-paternalism-part-i-kapeliushnikov-r>

Стаття надійшла 16.09.2020

REFERENCES

1. Beck W., L.J.G. van der Maesen, Thomese F., Walker A. Social Quality: A Vision for Europe. The Hague, London, Boston, Kluwer Law International, 2001.
2. Samsonov V. Social quality of territories development: measurement problems. *Perm University Herald*, Iss. 1 (13), 2013, pp. 162-168 [in Russian].
3. Phillips D. Quality of Life: Concept, Policy and Practice. 1st ed. London, Routledge, 2006.
4. Gubaydullina N. European Theory of Social Quality and Theory of Life Quality. *The Review of Economy, the Law and Sociology*, No. 1, 2014, pp. 144-148 [in Russian].
5. Heyets V. The Phenomenon of Instability – a Challenge to Economic Development. Kyiv, Akadempriodyka, 2020 [in Ukrainian].
6. Walker A. Which Way for the European Social Model: Minimum Standards of Social Quality in the Changing Pace of Welfare. Second Social Quality Conference in Asia: Social Quality and Sustainable Welfare Societies: Towards a New Partnership between Asian Universities of the European Union, 2005, pp. 33-53.
7. Heyets V. Socialization institutions in Ukraine and EU countries: tendencies of development and key differences. *Ukrainian Society*, No. 2 (37), pp. 7-34; No. 3 (38), pp. 7-34, 2011 [in Ukrainian].
8. Novakova Z. Four Dimensions of Societal Transformation: An Introduction to the Problematique of Ukraine. *The International Journal of Social Quality*, Vol. 7, No. 2, pp. 1-29, available at: <https://go.gale.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA542968403&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=17570344&p=LitRC&sw=w>
9. Social policy in the European Union: state of play 2016. Vanhercke B., Natali D., Bouget D. (Eds.). Seventeenth Annual Report, Brussels, European Trade Union Institute and European Social Observatory, 2016, available at: https://www.researchgate.net/profile/Bart_Vanhercke/publication/314119094_Social_policy_in_the_European_Union_state_of_play_2016/links/58b69e9845851591c5d218d6/Social-policy-in-the-European-Union-state-of-play-2016.pdf
10. Burlay T. Social quality policy in the context of the association agreement between Ukraine and EU. *Economy and Forecasting*, No. 4, 2015, pp. 81-95 [in Ukrainian].
11. Talaeb N.N. Antifragile: Things That Gain From Disorder. Moscow, KoLibri, Azbuka-Atticus Publishing Group LLC, 2014 [in Russian].
12. Bobkov V., Veredyuk O., Aliyev U. Risks of Society Stability and Precarity of Employment: A Look at Russia. *The International Journal of Social Quality*, Vol. 3, No. 1, 2013, pp. 21-43, available at: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/ijqsq/3/1/ijqsq030103.xml?rskey=sbSAly&result=2>
13. Heyets V. Endogenization of the economy development in the aspect of equality of rights relations among the state, business and voting subjects. *Economy of Ukraine*, No. 7, 2018, pp. 3-19 (doi: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.07.003>) [in Ukrainian].
14. Social Quality: From Theory to Indicators. Walker A., L.J.G. van der Maesen (Eds.). London, Palgrave Macmillan, 2012.
15. Polcini G.T. The Rule of Law as a Condition for Development Toward Sustainability: Toward a New Legally Oriented Environment at a Global Level. *The International Journal of Social Quality*, Vol. 7, No. 2, 2017, pp. 113—137, available at: <https://www.berghahnjournals.com/view/journals/ijqsq/7/2/ijqsq070206.xml?rskey=xvhiph&result=2>

16. Mann M. The Sources of Social Power. Vol. 4: Globalizations, 1945-2011. Moscow, Publishing House «Delo» of RANEPa, 2019 [in Russian].
17. Mann M. The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing. Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
18. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Kyiv, Nash Format, 2016, available at: <https://nashformat.ua/products/chomu-natsii-zanepadayut.-pohodzhennya-vlady-bagatstva-i-bidnosti-702844> [in Ukrainian].
19. Heyets V. Overcoming the quasimarketness – a way to the investment-oriented model of economic growth. *Economy of Ukraine*, No. 6 (643), 2015, pp. 4-17 [in Ukrainian].
20. Thomas M., Buckmaster L. Paternalism in social policy: when is it justifiable? *Parliamentary Library Research Paper*, No. 8, 2010-11, available at: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1011/11rp08
21. A Society Without Trust. Ye. Golovakha, N. Kostenko, S. Makeev (Eds.). Kyiv, Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, 2014, available at: <https://i-soc.com.ua/assets/files/library/obshhestvo-bez-doveriya.pdf> [in Russian].
22. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *European Journal of Social Quality*, Vol. 3, No. 1-2, 2001, pp. 9-25, available at: https://www.researchgate.net/publication/233567902_European_Integration_and_the_Reform_of_Social_Security_in_the_Accession_Countries
23. Ferge Z. Disquieting Quiet in Hungarian Social Policy. *International Social Security Review*, Vol. 54, No. 2-3, 2001, pp. 107-126, available at: https://www.academia.edu/6285103/Disquieting_Quiet_in_Hungarian_Social_Policy
24. Juhász G. Exporting or Pulling Down? The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU. *European Journal of Social Quality*, Vol. 6, No. 1, 2006, pp. 82-108, available at: https://www.researchgate.net/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU
25. Tamburelli G. The EU and the Ukrainian Crisis: Legal and Political Aspects. Report on STM Activity (6th July – 3rd August 2015), Graduate School for East and South East European Studies, available at: <https://www.cnr.it/it/mobilita-breve-durata/da-cnr-a-universita-istitutuzioni-ricerca-estere/relazione/2015-1388/final-report-stm-2015-g-tamburelli.pdf>
26. Bodi F., Farkas J.Z., Robert P. A Multilevel Approach to Measure Social Capacity in a European Context. *International Journal of Social Quality*, Vol. 7, No. 2, 2017, pp. 30-60, available at: <https://go.gale.com/ps/anonymou?id=GALE%7CA542968404&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=17570344&p=AONE&sw=w>
27. Ermolieva E. Social state in the New Normal: Characteristics of European and Latin American situations. *Current problems of Europe*, No. 3, 2018, pp. 85-112, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnoe-gosudarstvo-v-usloviyah-novoy-normalnosti-harakteristiki-evropeyskoy-i-latinoamerikanskoy-situatsiy> [in Russian].
28. Heyets V. Institutional conditionality of the endogenization of economic development. *Journal of European Economy*, Vol. 17, No. 2, 2018, pp. 155-166, available at: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326> [in Ukrainian].
29. Thaler R.H., Sunstein C.R. Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness. London, Yale University Press, 2008, available at: <https://www.researchgate.net/file.PostFileLoader.html?id=53abe564cf57d7df1e8b45f4&assetKey=AS%3A273548994646025%401442230571326>
30. Covey S.M.R., Merrill R. The Speed of Trust: The One Thing that Changes Everything. New York, Free Press, 2006.
31. Hayek F.A. Individualism and Economic Order. Moscow, Izograph, 2000, available at: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/6143> [in Russian].
32. Prigogine I. Philosophy of Instability. *Problems of Philosophy*, No. 6, 1991, pp. 46-57, available at: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000270/index.shtml> [in Russian].
33. Kapeliushnikov R. Behavioral economics and new paternalism. Part II. *Voprosy Ekonomiki*, No. 10, 2013, pp. 28-46, available at: <https://www.imemo.ru/publications/info/behavioral-economics-and-new-paternalism-part-i-kapeliushnikov-r> [in Russian].

Received on September 16, 2020

Valeriy Heyets, Dr. Sci. (Econ.), Professor, Academician of the NAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Editor-in-Chief,
Director of Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

SOCIALIZATION AND SOCIAL QUALITY AS INSTRUMENTS
OF THE STATE POLICY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Self-realization of the individual in the conditions of using the policy of «social quality» as a modern tool of public administration in a transitional society is largely related to overcoming the existing limitations of the individual in acting in such a society and economy transitioning to a market character. Given that, in particular, in Ukraine the market is hybrid (and this is especially important), the existing limitations in self-realization of the individual must be overcome, including, and perhaps primarily, through transformations in the processes of socialization, which differ from European practices and institutions that ensure its implementation. Thus, it is a matter of overcoming not only and not so much the natural selfish interests of the individual, but the existing gap in skills, which are an invisible asset to ensure the endogenous nature of economic growth.

It is shown that there is an inverse relationship between the formation of socialization and the policy of «social quality», which is characterized by the dialectic of interaction between the individual and the group and which is a process of increasing the degree of socialization. The latter, due to interdependence, will serve to increase the effectiveness of interaction between the individual and the group, which expands the possibilities of self-realization of the individual in terms of European policy of «social quality» as a tool of public administration, whose successful application causes new challenges and content of the so-called secondary sociology.

The logic of Ukraine's current development shows that new approaches are needed to achieve the social development goals set out in the Association Agreement between Ukraine and the European Union and to minimize the potential risks and threats that accompany current reforms in Ukrainian society. They should introduce new forms of public administration to create policy interrelationships of all dimensions, as proposed, in particular, by the social quality approach to socialization, the nature of which has been revealed in the author's previous publications. As a result, the socio-cultural (social) dimension will fundamentally change, the structure of which must include the transformational processes of socialization of a person, thanks to which they will learn the basics of life in the new social reality and intensify their social and economic interaction on the basis of self-realization, thereby contributing to the success of state policy of social quality and achieving stable socio-economic development.

Keywords: *social quality; social dimension; state; society; new reality; economy; self-realization; welfare; equality.*